

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΙΜΟΥΡΤΖΗΣ – ANNA ΜΑΝΔΥΛΑΡΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, 1830-1860 ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΥ

1. Οι δημόσιες εορτές ως συμβολισμοί του Κράτους: μια συγκριτική προσέγγιση

Γιατί να ενδιαφερθούμε για τις γιορτές;

Στις 13 Αυγούστου του 2004 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα η Τελετή Έναρξης των 28^{ων} Ολυμπιακών Αγώνων. Κατά γενική ομολογία, η τελετή ήταν επιτυχημένη, δηλαδή τεχνικά άρτια και με αισθητική, αξία της παγκόσμιας εμβέλειας μιας τέτοιας γιορτής.

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας σε όλο τον κόσμο περιέγραψαν το θέαμα με χαρακτηριστική φρασεολογία. Σημειώνουμε ενδεικτικά: «Με ένα θεατρικό μείγμα της αρχαίας και της μοντέρνας Ελλάδας σήμανε η έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας ανεβάζοντας τα πνεύματα στη γενέτειρά τους» - Πρακτορείο Reuters. «Όλη η ανατριχίλα στην Αθήνα. Μεγαλειώδες. Συναρπαστικό. Ένα μοναδικό γεγονός γεμάτο από χρώματα, εικόνες και σύμβολα» - Gazzetta Dello Sport. «Η τελετή έναρξης της Αθήνας ζωντάνεψε μύθους» - ABC της Αυστραλίας.

Το ενδιαφέρον είναι ότι αν την είχε παρακολουθήσει ο Έλληνας «εθνικός ιστορικός» του 19^{ου} αιώνα Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος θα είχε ενθουσιαστεί διότι το τριμερές σχήμα του «Αρχαία Ελλάδα – Βυζάντιο – Νεότερη Ελλάδα», σύμφωνα άλλωστε με το πνεύμα της εποχής του, ήταν απολύτως παρόν και πολύ ωραία ενσωματωμένο στην εικόνα που η σύγχρονη Ελλάδα ήθελε να προσφέρει στην παγκόσμια αγορά. Τα εθνικά, μάλιστα, κλισέ, ήταν προσεκτικά επιλεγμένα ώστε να ικανοποιούν και τους απαίδευτους τηλεθεατές στην άλλη άκρη του κόσμου (Αρχαία Ελλάδα, γλαμύδες, περικνημίδες κλπ) αλλά και τους καλλιεργημένους Ευρωπαίους και Αμερικανούς που γνωρίζουν τον κυκλαδικό πολιτισμό, τον Μινωικό πολιτισμό, την Ελληνική Επανάσταση, τον Καραγκιόζη κλπ.

Οι τελετές έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων δεν ανήκουν, βέβαια, στις

«Εθνικές Εορτές», δεν επαναλαμβάνονται, ούτε περιέχουν κάποιο πολιτικό νόημα με τη στενή έννοια του όρου «πολιτικός». Οι διοργανωτές τους προσπαθούν να είναι μοναδικές, ταυτόχρονα όμως, όλες, πρέπει να μοιάζουν μεταξύ τους, να δείχνουν, δηλαδή, σεβασμό στα παγκόσμια ιδανικά του αθλητισμού, την ευγενή άμιλλα και την ισότητα. Οι τελετές έναρξης είναι αρκετά ιδιότυπες γιορτές, η ιστορία τους όμως, (η οποία δεν έχει ακόμη γραφεί, παρότι έχουν ήδη συλλεγεί και οργανωθεί σε μία μορφή αφήγησης οι κινηματογραφικές εικόνες που έχουν ληφθεί¹) θα όφειλε να μελετήσει πεδία κοινά με τον ιστορικό οποιασδήποτε άλλης γιορτής: συμβολικά συστήματα, εθνικές ιδεολογίες ιστορικά προσδιορισμένες, Κράτος.

Το ότι οι γιορτές αποτελούν πια δικαιωματικά αντικείμενο της ιστορίας, αυτό το οφείλουμε στη διπλή παρακίνηση της λαογραφίας και της εθνολογίας². Η επαφή μαζί τους έμαθε στον ιστορικό να ενδιαφέρεται

1. Σημειώνουμε ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες των νεότερων χρόνων είναι «συνομήλικοι» με τον κινηματογράφο. Και επίσης, ότι ολοένα και περισσότερο οι κινηματογραφημένες εικόνες, οργανωμένες και αξιοποιημένες, έρχονται να κατασκευάσουν τα δικά τους αφηγήματα για τα γεγονότα του παρελθόντος. Έτσι, ήδη έχουν δημιουργηθεί ταινίες που συγκρίνουν τις τελετές αφής της ολυμπιακής φλόγας, τη διαδικασία εισόδου των εθνικών αποστολών στα ολυμπιακά στάδια, κλπ.

2. Ozouf 1988, σσ. 243-244.

Στην ελληνική ιστοριογραφία, με θέματα εθνικών επετείων και πολιτικών τελετουργιών έχουν ασχοληθεί, συστηματικότερα, η Χριστίνα Κουλούρη και ο Χάρης Ξερετζόγλου. Βλ. Κουλούρη 1995. Κουλούρη 2012. Ξερετζόγλου 2001, σσ. 153-182. Ευρύτερα, με το πεδίο των συμβολισμών και της κρατικής ιδεολογίας έχουν ασχοληθεί κι άλλοι Έλληνες ιστορικοί, βλ. μεταξύ άλλων Μαργαρίτης, 1989, σσ. 277-288. Πάντως, το πεδίο της συμβολικής εξουσίας του κράτους, παραμένει, εν πολλοίς, αδιερεύνητο, όχι μόνο στην ελληνική ιστοριογραφία αλλά και σ' εκείνη πολλών ευρωπαϊκών χωρών. Η βιβλιογραφία είναι πλουσιότατη σε θέματα που αφορούν στην εξόφθαλμη προπαγάνδα των φασιστικών και ναζιστικών τελετουργιών, αλλά αρκετά φτωχή, εκεί όπου το κράτος δικαίου νομιμοποιεί και ταυτοχρόνως παραλλάσσει τις άλλες μορφές εξουσίας του, μέσω των καθημερινών συμβολισμών. Το παρόν κείμενο αποτελεί αρχική θεωρητική πρόταση μίας έρευνας που βρίσκεται στο στάδιο της συγγραφής. Για περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές βλ. Κιμουρτζής – Μανδυλαρά 2011α. Κιμουρτζής – Μανδυλαρά 2011β. Kimourtzis – Mandilara (υπό έκδοση). Ευχαριστούμε θερμά και από αυτή τη θέση, τον καθηγητή Αλέξη Πολίτη, για τις σημαντικές παρατηρήσεις του και την πολύτιμη βιβλιογραφική βοήθειά του που αφορά στο σύνολο την εργασία μας.

για το όπλο που προσφέρει στην ανθρώπινη ύπαρξη η τελετουργικότητα, ακόμα κι όταν είναι ανώνυμη, ακόμα κι όταν δεν έχει σαφή κανονισμό ή συνειδητή συνοχή. Και να μην ξεχνάμε, η ψυχανάλυση του έμαθε το ενδιαφέρον που μπορεί να έχει το φαινομενικά ασήμαντο.

Ωστόσο, η προσάρτηση του αντικειμένου αυτού στην ιστορία προσκρούει σε αντιξοότητες. Πρώτα απ' όλα δεν είναι βέβαιο ότι η γιορτή η ίδια παραδίδεται στην ιστορική ερμηνεία χωρίς να αντιπαραθέτει βουβή αντίσταση. Όχι μόνο εξαιτίας της τεράστιας αβεβαιότητας που πλανιέται επάνω από τις περιοχές της πολιτιστικής ιστορίας, αλλά και εξαιτίας των ιδιαίτερων δεσμών της γιορτής με τον χρόνο. Γιατί, ολοφάνερα, το διπλό άνοιγμα του παρόντος της γιορτής πάνω στο παρελθόν και πάνω στο μέλλον, μιλά στον ιστορικό σε μια γλώσσα που του είναι οικεία. Η γιορτή, συνήθως, περιέχει την ανάμνηση. Επαναφορά του παρελθόντος, συχνά επέτειος, η γιορτή κουβαλά μια μνήμη που εύκολα μπαίνει κανείς στον πειρασμό να θεωρήσει ως αναγγελία του μέλλοντος, και του οποίου άλλωστε μας δίνει μια κατά προσέγγιση εικόνα. Μοιάζει με ένα «οιονεί» μέλλον, που ο ιστορικός έχει την καλή τύχη να μπορεί να συγκρίνει με το πραγματικό μέλλον. Αυτονόητα, για τον ιστορικό η πεισματική οπισθοδρομικότητα της γιορτής συνιστά ένα ενδιαφέρον φαινόμενο. Και οφείλει να ξέρει ότι η ιστορία της γιορτής θα είναι η ιστορία ενός φαινομένου, σε μεγάλο βαθμό, τυφλού απέναντι στην ιστορία³.

Ποιος οργανώνει τις γιορτές και για ποιο λόγο;

Ο ιστορικός Eric Hobsbawm εντάσσει τις επίσημες νέες δημόσιες γιορτές στο σύνολο των «επινοημένων παραδόσεων» των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών, παλιών και νέων, μια διαδικασία που έλαβε κυρίως χώρα με αξιοσημείωτη ένταση κατά την περίοδο 1870-1914. Σύμφωνα με τον Hobsbawm, κατά το 19^ο αιώνα, όλα τα ευρωπαϊκά κράτη αλλά και η Αμερική, είχαν να αντιμετωπίσουν πρωτόγνωρα προβλήματα σχετικά με τον τρόπο διατήρησης ή εγκαθίδρυσης της υπακοής, της αφοσίωσης και της συνεργασίας των υπηκόων τους ή των μελών τους ή της κρατικής νομιμοποίησης στα μάτια των υπηκόων τους. Για παράδειγμα, πολιτικοί και κοινωνικοί μετασχηματισμοί, όπως εκείνοι που αντικατέστησαν τις σχετικά αυτόνομες συλλογικές οντότητες με τάξεις, λειτούργησαν

3. Ozouf 1988, σ. 244.

υπονομευτικά ως προς την νομιμότητα κρατών και επίσημων κυβερνητών καθώς και των ηγεμονικών τους ομάδων⁴.

Τα προβλήματα των κρατών και των κυβερνητών ήταν προφανώς πολύ πιο οξυμένα εκεί όπου οι υπήκοοι τους είχαν γίνει πολίτες, δηλαδή άνθρωποι των οποίων οι πολιτικές δραστηριότητες αναγνωρίζονταν θεσμικά σαν κάτι που έπρεπε να γίνει σεβαστό –και όχι μόνο στις εκλογές. Το πρόβλημα φάνηκε να είναι αποτελεσματικότερα διαχειρίσιμο εκεί όπου η κοινωνική δομή είχε αλλάξει στον ελάχιστο βαθμό όπως π.χ. στην Ιταλία του 19^{ου} αιώνα, όπου εάν κάτι μπορούσε να κινητοποιήσει τους αγρότες, κυρίως του νότου, πέρα από τον τόπο τους ήταν η εκκλησία και ο βασιλιάς. Τα κράτη, όμως, στα οποία λειτούργησε το μοντέλο αυτό ήταν εξ' ορισμού «καθυστερημένα» και επομένως, ανίσχυρα, και κάθε προσπάθεια «εκσυγχρονισμού» τους συνεπαγόταν υποβιβασμό της κοινωνικής ιεραρχίας και ενδυνάμωση των άμεσων δεσμών του υπηκόου με τον κεντρικό κυβερνήτη. Το πρόβλημα ήταν ακόμη δυσχερέστερο σε κράτη εντελώς νέα, όπου οι κυβερνήτες αδυνατούσαν να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά τους ήδη υφιστάμενους δεσμούς πολιτικής υπακοής και πίστης. Από τα μεγάλα κράτη μόνο η Ιταλία έπρεπε να ξεκινήσει από την αρχή για να λύσει προβλήματα που ο d' Azeglio συνόψισε στη φράση: «*Δημιουργήσαμε την Ιταλία: τώρα πρέπει να δημιουργήσουμε τους Ιταλούς*»⁵.

2. Συγκρότηση Κράτους και Συμβολισμοί της Εξουσίας στην Ελλάδα κατά την Οθωνική περίοδο

Η ίδια φράση θα μπορούσε να είχε ειπωθεί και από Έλληνα πολιτικό την ίδια περίοδο: «*Δημιουργήσαμε την Ελλάδα, τώρα πρέπει να δημιουργήσουμε τους Έλληνες πολίτες*».

Το ελληνικό κράτος ήταν ταυτοχρόνως, νέο, μικρό και «καθυστερημένο». Δεν μπορούσε, δε, να ακολουθήσει με επιτυχία κανένα από τα υπάρχοντα τότε «υποδείγματα» κρατών. Όπως, χαρακτηριστικά αποφαίνεται ο ιστορικός Γιώργος Δερτιλής ήταν, κατά κάποιον τρόπο, ένα «πειραματικό» κράτος, ένα ιστορικό πείραμα.

Ας δούμε, επιγραμματικά, τις «πρώτες ύλες» αυτού του πειράματος,

4. Hobsbawm 2004, σσ. 297-298.

5. *Ο.π.*, σσ. 300-301.

ακολουθώντας την προσέγγιση του Γιώργου Δερτιλή:

Μετά την ίδρυσή του και επί τρεις δεκαετίες, το ελληνικό κράτος έπρεπε να επιβιώσει μέσα σε ένα ασταθές και απειλητικό περιβάλλον, εξωτερικό και εσωτερικό.

Διεθνώς, η Ελλάδα είχε να αντιμετωπίσει την μείζονα οικονομική πρόκληση της βιομηχανικής επανάστασης και την αναπόφευκτη πολιτική εμπλοκή της στο Ανατολικό Ζήτημα.

Στο εσωτερικό, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες ήταν ασταθείς, άναρχες και συχνά χαώδεις. Η συντριπτική πλειονότητα του πληθυσμού, οι φτωχοί και αγράμματοι άνθρωποι που είχαν μόλις εξέλθει πένητες από την αιματηρή εμπειρία της επανάστασης και των εμφυλίων πολέμων του 1825-1826, ήταν έτοιμοι ν' ακολουθήσουν τους τοπικούς οπλαρχηγούς και καπετάνιους που αντιμάχονταν το κράτος. Τα προεπαναστατικά, τοπικά πλέγματα εξουσίας είχαν καταρρεύσει· ορισμένα μέλη τους είχαν συμμετάσχει στην ηγεσία της Επανάστασης, άλλα είχαν προσχωρήσει καιροσκοπικά εκ των υστέρων. Ένα νέο πλέγμα εξουσίας συγκεντρώθηκε γύρω από το νέο κράτος και ένα ετερόκλητο πλήθος σχημάτισε την πρώτη του γενιά: προεστοί, έμποροι και κτηματίες, πλοιοκτήτες και καπετάνιοι, ευέλκιοι μητροπολίτες και αγράμματοι παπάδες, οπλαρχηγοί της επανάστασης, Φαναριώτες και άλλοι πρώην αξιωματούχοι της Πύλης, μεγαλέμποροι και κεφαλαιούχοι από την Οθωμανική αυτοκρατορία και την διασπορά. Φυγόκεντρες, ηγεμονικές τάσεις οδήγησαν αρχικά πολλούς τοπικούς ηγέτες στον αγώνα για ένα είδος περιφερειακής ανεξαρτησίας. Όταν ο βουαρικός στρατός του Όθωνα τους ανάγκασε να υποταχθούν στην νέα κρατική εξουσία, οι φυγόκεντρες τάσεις μειώθηκαν, αλλά οι μεταξύ τους ριζικές αντιθέσεις προκάλεσαν νέα προβλήματα για το κράτος, με τις συνεχείς διαμάχες τους για την πρωτοκαθεδρία του πλέγματος και για την άλωση των υψηλών θέσεων στην κρατική ιεραρχία⁶.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η συγκρότηση του Νεοελληνικού Κράτους συνοδεύτηκε από την δημιουργία ενός πεδίου εξουσίας στο εσωτερικό του οποίου το περιβάλλον του βασιλιά (Αντιβασιλεία, αυλή του Μονάχου, βασιλιάς Λουδοβίκος) και ο ίδιος ο Όθων, όλες οι ευρωπαϊκές δυνάμεις με τις πρεσβείες τους και οι αρχηγείες των τριών κομμάτων, αγωνίστηκαν για την κατάληψη της εξουσίας: στρατιωτικο-πολιτικής, οικο-

6. Δερτιλής 2004, σσ. 142-151.

νομικής, ιδεολογικής και πολιτιστικής. Το πεδίο αυτό εξουσίας, σύμφυτο άλλωστε με την δημιουργία οποιασδήποτε κρατικής οντότητας, υπήρξε το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας συγκέντρωσης διαφορετικών ειδών κεφαλαίου, οι κάτοχοι των οποίων είχαν βιώσει, μέχρι το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης, το μοντέλο διακυβέρνησης της παρακμάζουσας Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά και την βίαιη ανατροπή του. Προεστοί και οπλαρχηγοί της Ρούμελης και του Μοριά, καραβοκυραίοι της Ύδρας και των Σπετσών, Φαναριώτες, εξευρωπαϊσμένοι έμποροι της εγγύς Ανατολής, ήταν, ταυτοχρόνως, φορείς δομών εξουσίας του Οθωμανικού παρελθόντος και μέτοχοι, ο καθένας με διαφορετικό τρόπο, μιας Επανάστασης που επώασθη μέσα στον ελληνικό απόηχο του Ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Το Μοναρχικό καθεστώς εξουσίας και η συγκρότηση Κράτους που επιχείρησε, ήταν δηλαδή, υπόφορο μιας πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής διαδικασίας πολλαπλών μεταμορφώσεων και ταχυτήτων⁷.

Στην θεωρία του περί γενέσεως Κράτους, ο κοινωνιολόγος Pierre Bourdieu, επισημαίνει ότι κατά την διαδικασία που οδηγεί στην συγκέντρωση διαφόρων ειδών εξουσιών ή κεφαλαίου (νόμιμη βία, φορολογία, νομικό σύστημα, εκπαίδευση κλπ.) από τον εκάστοτε κρατικό σχηματισμό, όλα καταλήγουν σε ένα συμβολικό κεφάλαιο αναγνωρίσιμης εξουσίας, το οποίο -ενώ δεν είναι ανεξάρτητο από την πολιτική και την οικονομική εξουσία- παράγει και αυτό πραγματικά αποτελέσματα χωρίς εμφανή δαπάνη ενέργειας⁸.

Δύο παραδείγματα συγκρότησης κράτους και συμβολικής εξουσίας, ανάμεσα στα εκατοντάδες: 1. Η άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο στις 18/30 Ιανουαρίου και η αποβίβασή του στις 25/6 Ιανουαρίου/Φεβρουαρίου, ήταν ένας από τους μεγαλοπρεπέστερους εορτασμούς της βασιλείας του. Η αποβίβαση του βασιλιά καθυστέρησε επί μία εβδομάδα ώστε να προηγηθεί η αποβίβαση του στρατού και να καταρτισθεί με κάθε λεπτομέρεια το πρόγραμμα της τελετής. 2. Το πρωί της αναίμακτης επανάστασης της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843 ο απόλυτος Μονάρχης Όθων υποχρεώθηκε από τον στρατό να παραχωρήσει Σύνταγμα. Μετά την ορκωμοσία των υπουργών και ενώ ο στρατός και πλήθος πολιτών παρέμεναν στην πλα-

7. *Ο.π.*, σσ. 325-345.

8. Bourdieu 1999, σ. 245.

τεία μπροστά από το παλάτι (στην σημερινή πλατεία Συντάγματος), επιτράπηκε στους ξένους πρέσβεις να μπουν στο παλάτι. Εκεί συνάντησαν έναν αμήχανο και ταπεινωμένο άνθρωπο «έχοντα τους οφθαλμούς πλήρεις δακρύων», ο οποίος πέραν των άλλων υποχρεώθηκε να υπογράψει διάταγμα που προνοούσε για την απονομή μεταλλίων και την απόδοση ευσήμων στους «συνωμότες»⁹.

Το κράτος επί Όθωνα ήταν υποχρεωμένο να διενεργεί «εναρκτήριες πράξεις»¹⁰ που ήταν καταστατικές, ιδρυτικές και μάλιστα πράξεις επινόησης, οι οποίες μέσω της διαπαιδαγώγησης να οδηγούν σε σταθερές διαθέσεις, σε συνήθειες, σε έθιμα. Για να είναι, δε, τελεσφόρες, οι εναρκτήριες αυτές πράξεις, έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη αυτό που όλοι οι γράφοντες της εποχής επεσήμαιναν, αλλά και οι ιστορικοί ονόμασαν «πολιτισμικό ρήγμα», ανάμεσα στους Έλληνες την εποχή της Επανάστασης και τα μετεπαναστατικά χρόνια, «αντιθέσεις ιδιαίτερα αισθητές στον τρόπο ζωής και στο ντύσιμο»¹¹. Στις ήδη υπάρχουσες πολιτισμικές διαφορές και αντιθέσεις, πρωτίστως ανάμεσα στους εξευρωπαϊσμένους Έλληνες από την μια μεριά, και στους οπλαρχηγούς, προεστούς και κληρικούς από την άλλη, από την άφιξη της Αντιβασιλείας και του Όθωνα, προστέθηκε και η κρατική συμβολική της βασιλικής αυλής του Μονάχου¹². Διάσπαρτες αναφορές βρίσκουμε σε πολλές εργασίες πολιτικής, κυρίως, ιστορίας αλλά και σε περιγραφές δυτικών περιηγητών και στις μελέτες των ίδιων των βαναρών¹³.

3. Οι Δημόσιες Εορτές: συνοπτική παρουσίαση και ερμηνευτικές προσεγγίσεις

Οι επίσημες δημόσιες εορτές αποτελούσαν το προνομιακό πεδίο των κρατικών συμβολισμών, οι οποίες με το τελετουργικό τους επιχειρούσαν να επενεργήσουν στο πραγματικό, μεταβάλλοντας την παράσταση του

9. Παπαγεωργίου 2005, σ. 399.

10. Bourdieu 1999, σ. 177.

11. Petropoulos 1985, σ. 47.

12. «Πολιτιστικό όραμα» που προσπάθησε να μετουσιωθεί σε πολιτική πράξη, χαρακτηρίζει ο Seidl (Seidl 1984, σ. 21) την παρουσία και τον τρόπο δράσης των Βαναρών στην Ελλάδα. Πίσω από τον εξωραϊσμό αυτόν, η εξουσία και η συμβολική της αποκρύπτονται.

13. Maurer 1976. Ross 1972. Thiersch 1972.

πραγματικού¹⁴.

Ο νέος κρατικός μηχανισμός εγκαθίδρυσε και καθιέρωσε εκ του μηδενός, και χρόνο με τον χρόνο, μια σειρά δημόσιων εορτών. Οι μόνες εορτές που υπήρχαν πριν από την Ελληνική Επανάσταση και συνέχιζαν να εορτάζονται από το σύνολο του ελληνικού πληθυσμού ήταν, φυσικά, οι θρησκευτικές. Κατά την Οθωνική περίοδο, οι φιλελεύθεροι επέκριναν τον υπερβολικά μεγάλο αριθμό των θρησκευτικών εορτών γιατί, από οικονομική σκοπιά, τις θεωρούσαν μειονέκτημα, σε μια αραιοκατοικημένη χώρα. Όταν ο Γάλλος ταξιδιώτης Buchon εξέφρασε αυτή την άποψη σε έναν χωρικό, αυτός του απάντησε ότι, αν η κυβέρνηση έβρισκε πολλές τις ημέρες των θρησκευτικών εορτών έπρεπε να μην δημιουργεί καινούργιες εορτές πολιτικές, όπως ήταν η επέτειος της άφιξης του βασιλιά ή της εισόδου του στην Αθήνα. Αγαπούσε το βασιλιά και τη βασίλισσα, συνέχισε, αλλά «σεβόταν επίσης πολύ τον άγιο Αθανάσιο, και ποτέ δεν θα έπαυε να του δείχνει το σεβασμό τον οποίο πάντα έτρεφε γι' αυτόν η οικογένειά του»¹⁵.

Ο βασιλιάς Όθων αλλά και η βασίλισσα Αμαλία, ήταν το επίκεντρο μιας σειράς εορτών για τις οποίες εκδίδονταν και τοιχοκολλούνταν επίσημα προγράμματα. Τυπώνονταν δε, είτε μόνο στα ελληνικά όταν επρόκειτο για δημόσιους εορτασμούς, είτε στα ελληνικά και στα γαλλικά όταν περιείχαν την τελετή που θα ελάμβανε χώρα στο παλάτι. Οι εορτές αυτές μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες¹⁶:

Εορτές επί τη ευκαιρία μοναδικών γεγονότων:

Η πρώτη Προκήρυξη του Όθωνα

Τελετή Ενηλικίωσης του Όθωνα

Τελετή Γάμων Όθωνα– Αμαλίας

Τελετή Αποβατηρίων Αμαλίας

Τελετή Εικοσιπενταετηρίδας Όθωνα

Ετήσιες εορτές και τελετές:

25^η Μαρτίου, Εθνική εορτή της Επανάστασης του 1821

Γ' Σεπτεμβρίου, Εθνική εορτή της «Επανάστασης» του 1843

14. Buchon 1843, σ. 367.

15. Ό.π.

16. Μουσείο Μπενάκη: Ιστορικά Αρχεία (ΙΑ ΜΜ), αρ. εισαγωγής 900. Επίσημα Προγράμματα, Διάφοροι Πράξεις κ.τ.λ., Βασιλεία Όθωνος, 1835-1862.

Τελετές Αποβατηρίων του Όθωνα
 Τελετές Γενεθλίων Όθωνα
 Τελετές Γενεθλίων Αμαλίας
 Τελετές Επετείου ονομαστικής εορτής Όθωνα
 Τελετές Επετείου ονομαστικής εορτής Αμαλίας
Επαναληπτικές τελετές:

Τελετές Υποδοχής του Όθωνα όταν επέστρεφε από περιοδείες και ταξίδια.

Οι σημαντικότερες δημόσιες τελετές οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από την αρχή «εθνικές» ήταν η 25^η Μαρτίου, συμβατική ημέρα έναρξης της Ελληνικής Επανάστασης και η Γ΄ Σεπτεμβρίου 1843 ημέρα κατά την οποία, όπως είδαμε, ο Βασιλιάς υποχρεώθηκε από τον στρατό να παραχωρήσει Σύνταγμα. Όμως, και οι δύο αυτές εθνικές εορτές συνδέθηκαν με την προβολή της βασιλικής εξουσίας και συνεπώς, ενέπλεξαν τον ίδιο τον εορτασμό στις πολιτικές αντιπαραθέσεις της περιόδου.

Τέλος με την έλευση της βασιλείας εισήχθη και η Εορτή του Νέου Έτους (σύμφωνα με το Νέο ημερολόγιο).

Στην μέχρι, σήμερα, ανάλυσή μας στηριζόμαστε κυρίως στα τεκμήρια που φανερώνουν τις προθέσεις των οργανωτών των γιορτών, χωρίς, όμως, να παίρνουμε τελείως κατά γράμμα αυτή την τόσο θελημένη και με τόση επίγνωση του εαυτού της μαρτυρία. Σε αντιστάθμισμα πάντως διαθέτουμε μαρτυρίες που επιτρέπουν να εκτιμήσουμε την διάδοση και την αποδοχή των προγραμμάτων τους και να μετρήσουμε τις αντιστάσεις που είχαν συναντήσει.

Ας δούμε, τώρα, επιλεκτικά, τις ίδιες τις εορτές και τα τελετουργικά τους.

Η Επετηρίς των Αποβατηρίων: Η άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο στις 18/30 Ιανουαρίου και η αποβίβασή του μία εβδομάδα αργότερα στις 25/6 Ιανουαρίου/Φεβρουαρίου, ήταν ένας από τους μεγαλοπρεπέστερους εορτασμούς της βασιλείας του. Η φήμη του γεγονότος πολλαπλασιάστηκε στο χρόνο και από τις συνεχείς αναπαραστάσεις του σε πίνακες της εποχής. Ο βασιλιάς επέβαινε σε αγγλική φρεγάτα ενώ τον συνόδευαν τιμητικά (και βεβαίως, πολιτικά και συμβολικά) πολεμικά πλοία των δύο άλλων Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, ρώσικο και γαλλικό. Επειδή, δε, είχε φτάσει και δύναμη βαναρικού στρατού με 3.500 άνδρες, τα συνοδευόντα πλοία ανήλθαν στον καταπληκτικό αριθμό των 45. Η αποβίβαση του βασιλιά καθυστέρησε επί μία εβδομάδα ώστε να προηγηθεί η αποβίβαση του στρατού και να καταρτισθεί με κάθε λεπτομέρεια το πρό-

γραμμά της τελετής. Μια τελετή, που περιγράφηκε με πολλούς τρόπους στις εφημερίδες της εποχής και ερμηνεύθηκε από ιστορικούς, κυρίως πολιτικής ιστορίας. Από την ημέρα εκείνη, καθιερώθηκε ετήσιος εορτασμός στην ίδια θέση, ο οποίος διατηρήθηκε μέχρι βέβαια την έξωση του Όθωνα.

Ο βαυαρός αρχαιολόγος Λουδοβίκος Ρος, μας δίνει μια ζωντανή περιγραφή του κλίματος της πρώτης αυτής δημόσιας γιορτής καθώς και των αναπόφευκτων συγκρούσεων πολιτισμικού και συμβολικού χαρακτήρα στο βιβλίο του *Αναμνήσεις και Ανακοινώσεις από την Ελλάδα (1832-1833)*:

«Στο μεταξύ είχαν γίνει διαβουλεύσεις ανάμεσα στην Αντιβασιλεία και τους αρχηγούς των Ελλήνων, για τον τρόπο που θα χαιρετούσαν το βασιλιά. Οι Έλληνες επιμείνανε, σύμφωνα με τα ανατολίτικα έθιμα που διατηρούνται και σήμερα, [αναφέρεται στο 1833], να χαιρετίσουν το βασιλιά φορώντας το φέσι τους. Το ήθελαν αυτό και για έναν άλλο λόγο: Πολλοί απ' αυτούς, ιδιαίτερα οι οπλαρχηγοί, σύμφωνα με την τότε τουρκική συνήθεια, το απάνω μέρος του κεφαλιού το ξύριζαν και άφηναν να φυτρώνουν μαλλιά στον αυχένα. Κάτι που τους έδινε μια παράξενη, σπάνια και όχι τόσο ευχάριστη όψη. Η Αντιβασιλεία τους έβαλε να διαλέξουν: είτε να χαιρετίσουν κατά τον ευρωπαϊκό τρόπο, δηλαδή να βγάλουν το κάλυμμα της κεφαλής τους, είτε να παραμείνουν στην εντελώς ανατολίτικη εθιμοτυπία, δηλαδή να γονατίσουν φορώντας το φέσι τους και να φιλήσουν το ρούχο του βασιλιά (προσκυνείν). Σ' αυτό το φοβερό αλλά δικαιολογημένο δίλημμα, οι Έλληνες προτίμησαν, όσο κι αν τους ήταν εντελώς άβολο, και ενοχλητικό, να επιλέξουν το δυτικό τελετουργικό. Μείνανε στο δωμάτιο ώρες ολόκληρες με ακάλυπτο κεφάλι και όσο κωμικό κι αν τους φαίνονταν αυτό τις πρώτες βδομάδες, το υπομείνανε, ώσπου ξαναφύτρωσαν τα μαλλιά και πάλι ... Εκτός απ' αυτούς είχε συγκεντρωθεί στο Ναύπλιο τις μέρες εκείνες, στο νέο βασίλειο, πλήθος άντρες, από όλα τα κόμματα, που κατά τον πόλεμο και την ειρήνη είχαν προσφέρει κάποια υπηρεσία και που πίστευαν ότι θα παίρνανε μια κάποια θεσούλα ως ανταμοιβή. Έτσι η μικρή πολιτεία της Τίρυνθας ήταν κατάμεστη...

Ο νεαρός βασιλιάς ήταν το είδωλο όλων των Ελλήνων. Με μια λιγερή εμφάνιση, γεμάτη νεανική φρεσκάδα, με μια φυσική πραότητα και θάρρος, κέρδιζε κιόλας με την ίδια του την εμφάνιση τις καρδιές. Όταν, όπως γινόταν καθημερινά, έκανε έφιππος τον περίπατό του, ακολουθούμενος, από τον επίσης νεαρό αξιωματικό Μπότσαρη, τον γιο του φημισμένου Μάρκου Μπότσαρη, και τον Καρπούνη, που είχαν ανατραφεί

στο Μόναχο, ο κόσμος συνωστίζονταν να τον βλέπει. Οι χωριάτες, οι γυναίκες, σταυροκοπιούνταν και προσεύχονταν ευτυχισμένοι ότι ύστερα από τόσα πολύχρονα βάσανα, έβλεπαν πρόσωπο με πρόσωπο έναν βασιλιά. Το Ναύπλιο δεν προσφέρονταν ακόμα για γιορτές με την ευρωπαϊκή έννοια της λέξης. Ωστόσο η πόλη οργάνωσε, αρχές του Φλεβάρη έναν χορό για το καλοσώρισμα του βασιλιά. ... Δεν υπήρχε άλλος χώρος για αίθουσα από ένα πρώην τζαμί, που τον καιρό του Καποδίστρια είχε χρησιμοποιηθεί εν μέρει σαν Σχολή, εν μέρει σαν έδρα της Γερουσίας. Γι' αυτό το έλεγαν το Βουλευτικόν. Με μερικές κορώνες και δάφνες, με στεφάνια και βελουδίνες κουρτίνες, ο ναός του Μωάμεθ είχε μετατραπεί σε γιορταστική αίθουσα. Μια σύμπτωση θέλησε ακόμα μια απ' τις στολισμένες κολώνες από την είσοδο του θησαυρού των Ατρείδων των Μυκηνών, που την είχε ανακαλύψει ο Λόρδος Άμπερτην και είχε χρησιμοποιηθεί από τους Τούρκους, λίγο πριν απ' την επανάσταση για το χτίσιμο του τζαμιού τους, να είναι τοποθετημένη και εντειχισμένη σαν κύρια κλίμακα πάνω απ' την κεντρική πύλη. Έτσι το νεαρό βασίλειο ήρθε εδώ σε άμεση επαφή με το βασίλειο του Αγαμέμνονα. Τι θα έλεγε αυτός ο κίονας, αν μπορούσε να μιλήσει, για τα εναλλασσόμενα πεπρωμένα της Ελλάδας εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια! Οι γυμνοί εσωτερικοί τοίχοι του τζαμιού, είχαν εν μέρει σκεπαστεί με κορδέλλες, όπου υπήρχαν επιγραφές. Το γένος των Βιτελσβάχων, για το οποίο κανένας δεν ήξερε και πολλά πράγματα, εκφράζονταν εδώ με ελληνικά γράμματα: Ζήτω ο οίκος των Ουιτελσβάχων! Ο βασιλιάς και η ακολουθία του, η υψηλή αντιβασιλεία και οι υπόλοιποι Βαβαροί μεγαλουσιάνοι, με χρυσοποίκιλτες στολές και ξένοι διπλωμάτες και πρόξενοι, οι αξιωματικοί του ναυτικού των ξένων σκαφών, Βαβαροί και Έλληνες αξιωματικοί, Έλληνες οπλαρχηγοί και μεγάλοι πολιτικοί, μαζί με κυρίες - με λίγα λόγια όλη η αφρόκρεμα του εν τω γίγνεσθαι κράτους - στριμώχνονταν εδώ και μερικές ώρες στο σχετικά στενό αυτό χώρο. Για χορό ούτε να το σκεφτεί κανείς. Αλλά ήταν ωστόσο η πρώτη γιορτή αυτού του είδους στη νέα Ελλάδα και γι αυτό ιστορική»¹⁷.

Η τελετή ενηλικιώσεως: Κατά την τελετή ενηλικιώσεως του Μονάρχη, παρότι οι εορταστικές εκδηλώσεις κράτησαν τρεις ημέρες, τα προβλήματα που είχαν ήδη προκύψει κατά την περίοδο της Αντιβασιλείας, δη-

17. Ross 1972, σσ. 66, 69-70.

μιούργησαν ένα μάλλον βαρύ κλίμα. Τουλάχιστον αυτήν την εικόνα μας μεταφέρουν ο Μαρκεζίνης και ο Λουδοβίκος Ρος. Στις 20 Μαΐου (1 Ιουνίου) 1835 ο Όθων συμπλήρωσε τα είκοσι χρόνια του και σύμφωνα με το πρωτόκολλο του Λονδίνου, ανέλαβε αμέσως την εξουσία. Η Αθήνα διακοσμήθηκε με μύρτα και κλάδους ελιάς, στήθηκαν αψίδες και ο Βασιλιάς μετέβη στον ναό της Αγίας Ειρήνης (η Μητρόπολη δεν είχε ακόμη χτισθεί) όπου εψάλη δοξολογία. Πρέπει να υπήρξε αρκετή αμηχανία (αυτό μαρτυρούν οι πηγές) διότι η στέψη αποκλείστηκε. Ο Καθολικός Μονάρχης δεν μπορούσε να χρισθεί υπό την Ορθόδοξη Εκκλησία. Η τελετή συνεχίσθη στα Ανάκτορα¹⁸, ενώ κατά τον λαϊκό εορτασμό διεξήχθησαν αθλητικοί αγώνες. Ο Λουδοβίκος Ρος, ανάμεσα στα άλλα σχολιάζει:

«Η Ελλάδα, από την 1^η του Ιουνίου 1835 μπήκε σε μια νέα περίοδο της εσωτερικής της διοίκησης. Αλλά το πέραςμα δεν έγινε χωρίς γιορτές και πανηγύρια. Στην αρχή έγινε η τυπική ενθρόνιση του βασιλιά και τιμήθηκε ιδιαίτερα από τον κ. φον Κόμπελ, με μεγάλο ζήλο. Έπρεπε να παραγγελθεί ένα Στέμμα στο Παρίσι. Αν αυτό ταίριαζε είτε όχι κανένας δεν το ξέρει. Μονάχα που έλειπαν όλα τα άλλα: Πρώτα-πρώτα μια κατάλληλη εκκλησία, γιατί υπήρχαν μονάχα μικρά και άσχημα εκκλησάκια – και έπειτα οι άνθρωποι που θα τους άρρεσε τέτοιο τελετουργικό, δεν είχαν ούτε κατανόηση, ούτε και όρεξη. Με τις υπάρχουσες συνθήκες θα γίνονταν μόνο αξιοθρήνητα πράγματα, ενώ όλοι περίμεναν κάτι το καλύτερο. Η ενθρόνιση έγινε ήρεμα, όσο γινόταν, μόλις που την πρόσεχε κανείς. Ο Κωλέτης, σαν υπουργός των Εσωτερικών, διέταξε να γίνουν ένα είδος Ολυμπιακοί Αγώνες, αθλήματα δρόμου, πάλης και δισκοβολίας σε ανοιχτή πλατεία. Είχε ανακηρύξει μερικούς ανθρώπους Ολυμπιονίκες, αλλά αυτός ο τόσο ικανός άνθρωπος μετάτρεψε αυτούς τους πανηγυρισμούς σε φιάσκο. Μονάχα να γελάσει μπορούσε κανείς μ' αυτά. Όσο για τη λαϊκή διάθεση, καμμιιά έξαρση. Το μόνο που έκανε εντύπωση ήταν η βασιλική χάρη και η αποφυλάκιση των κρατούμενων οπλαρχηγών» (αναφέρεται στον Κολοκοτρώνη και στον Πλαπούτα)¹⁹.

18. Αθήνα-Μόναχο 2000, σ. 522. Βλ. εικόνα σ. 240.

19. Ross 1972, σσ. 105-106.

25^η Μαρτίου: Βασιλικό διάταγμα τον Μάρτιο του 1833, όρισε την 25^η Μαρτίου ως εθνική και θρησκευτική εορτή «εις το διηνεκές». Ήδη από τα πρώτα χρόνια οι εορτασμοί της επετείου έδιναν την ευκαιρία προβολής πολιτικών αιτημάτων, όπως η παραχώρηση Συντάγματος, αλλά και έκφρασης αντιπολιτευτικών εκδηλώσεων. Υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εορτασμός σηματοδεύτηκε από επεισόδια (Μάρτιος του 1848). Ανάλογες διακυμάνσεις γνώρισε και η συμμετοχή του κοινού. Ήδη μετά τις πρώτες επετείους υπάρχουν πληροφορίες για περιορισμένη συμμετοχή του κοινού. Παρότι, δε, σε τριάντα χρόνια διαμορφώθηκε μια «παράδοση» η οποία έτεινε να λάβει πανελλαδικές διαστάσεις, το τυπικό της τελετής δεν ήταν ρητό και αμετάβλητο. Το 1846 και το 1847 η επίσημη τελετή πραγματοποιήθηκε στον τάφο του ήρωα της ελληνικής επανάστασης Γεώργιου Καραϊσκάκη. Διαβάζουμε στο επίσημο πρόγραμμα: «εις το μέρος όπου είναι ενταφιασμένα τα οστά του αιοδίμου Καραϊσκάκη και λοιπών θέλουν υψωθή τέσσαρες πυραμίδες περιλαμβάνουσαι εν τω μέσω αυτών το μνημείον του Καραϊσκάκη. Αι πυραμίδες, ως και το μνημείον, θέλουν κοσμηθή με μυρσίνας και δάφνας, θόλος δε εκ μυρσινών και δαφνών θέλει κατασκευασθή απ' αυτών. Εις τας πυραμίδας θέλουν αναρτηθή όλαι αι εν τω Βουλευτηρίω εικόνες των ενδόξων ανδρών της Ελλάδος Ελλήνων και φιλελλήνων και αι των τριών ναυάρχων του στόλου των Συμμάχων Δυνάμεων. Περί την 10 ώραν π.μ. ο Βασιλεύς και η Βασίλισσα θέλουν απέλθει εις το ειρημένον μέρος, όπου θέλει ψαλή δοξολογία και μνημόσυνον όλων των υπέρ της αυτονομίας της πατρίδος πεσόντων Ελλήνων και φιλελλήνων, και θέλει εκφωνηθή λόγος επιτάφιος εις τιμήν της μνήμης αυτών ...»²⁰. Τα επόμενα χρόνια, το τελετουργικό, καθώς και το πρωτόκολλο ήταν πανομοιότυπα με εκείνα όλων των υπόλοιπων επίσημων εορτών: την εορτή προανήγγελαν κανονιοβολισμοί και η στρατιωτική μουσική. Κατά τις 10 π.μ. οι βασιλείς παρακολουθούσαν δοξολογία στον ναό της Αγίας Ειρήνης, παρουσία όλων των επισήμων, καθώς και των αντιπροσώπων των ξένων Δυνάμεων. Το απόγευμα γινόταν φωτοχυσία σε όλη την πόλη.

20. Μουσείο Μπενάκη: Ιστορικά Αρχεία (ΙΑ ΜΜ), αρ. εισαγωγής 900. Επίσημα Προγράμματα, Διάφοροι Πράξεις κ.τ.λ., Βασιλεία Όθωνος, 1835-1862.

Γ' Σεπτεμβρίου: Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέσμιση της εορτής της Γ' Σεπτεμβρίου. Όπως είδαμε, την πρώτη κιόλας ημέρα της επανάστασης με σκοπό την απόσπαση Συντάγματος από τον βασιλιά, οι πρωταγωνιστές δεν παρέλειψαν να υποχρεώσουν τον Όθωνα να τους απονεμίσει μετάλλια. Ο βασιλιάς εμφανίστηκε, μάλιστα, σε μπαλκόνι του παλατιού μαζί με τους νέους υπουργούς, όπου του ζητήθηκε να ζητωκραυγάσει υπέρ του Συντάγματος. Μερικούς μήνες αργότερα, στις 18 Μαρτίου 1844 έγινε η επίσημη «Τελετή της Ορκομωσίας της Α.Μ. του βασιλέως επί του Συντάγματος» και αμέσως μετά, την 3^η Σεπτεμβρίου 1844 η εορτή ορίστηκε, χωρίς κανένα δισταγμό «εθνική». Έκτοτε, στο διάστημα της βασιλείας του Όθωνα, εορτάσθηκε κάθε χρόνο, ανελλιπώς.

4. Πρώτα συμπεράσματα

Η συμβολική εξουσία των επίσημων εορτών που εγκαινίασε και εγκαθίδρυσε η απόλυτη Μοναρχία του Όθωνα ήταν μια εξουσία εξαρτημένη, δηλαδή παραλλαγμένη και νομιμοποιημένη μορφή των άλλων μορφών εξουσίας: πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής, πολιτισμικής. Η έρευνά μας προσανατολίστηκε προς την θεώρηση των εορτών ως ένα σύνολο, ως απόρροια μιας ενιαίας θέλησης της Μοναρχίας να «περιγράψει» στους υπηκόους, με τρόπο πανηγυρικό, το απαράβατο πρωτόκολλο, δηλαδή, την ιεραρχία, την ενοποίηση του έθνους και της εκκλησίας γύρω από τον βασιλικό θρόνο. Η θέληση, βέβαια, αυτή δεν γεννήθηκε πάνοπλη από τα κεφάλια της Αντιβασιλείας και του ίδιου του Όθωνα, αλλά εξελίχτηκε μέσα στην ανταπόκριση που είχε το θέαμα. Γι' αυτό και κάθε γιορτή μπορούσε να πάρει μια ιδιαίτερη χροιά. Όμως, όλες, φαίνεται ότι αντλούσαν το νόημά τους από την πιεστική ανάγκη συνένωσης των Ελλήνων για πρώτη φορά στην ελληνική ιστορία γύρω από την εξουσία του εκλεγμένου από τις δυνάμεις βασιλιά της Ελλάδας.

Από την μέχρι τώρα έρευνα, όσον αφορά στο τελετουργικό των εορτών, τα σταθερά στοιχεία υπερισχύουν των μοναδικών. Όμως, γνωρίζουμε ακόμη λίγα πράγματα για την συλλογική ανάγκη για εορτασμούς και πανηγύρεις. Όπως παρατηρεί η Μονα Οζυφ, στην ιστοριογραφία των εορτών έχει κυριαρχήσει το θελημένο νόημα πάνω στο βιωμένο νόημα, διότι οι ιστορικοί αποδίδουν μια παντοδυναμία στα σχέδια των οργανωτών και στα σχόλια με τα οποία τα υποστηρίζουν. Χρειάζεται, όμως, όπως επισημαίνει, να ανατρέξουμε και στο παρορμητικό βάθος της γιορτής, όσο κι αν αυτό είναι παγωμένο από τη συμβατική γλώσσα των εκθέσεων.

Στην αρχή του κειμένου μας, δηλώσαμε, κάπως προγραμματικά, ότι η ιστορία της γιορτής θα είναι η ιστορία ενός φαινομένου, σε μεγάλο βαθμό, τυφλού, απέναντι στην ιστορία. Ας σταθούμε, τώρα στο τέλος, λίγο περισσότερο στην σχέση γιορτής και ιστορίας. Οι δύο «εθνικές» εορτές, η 25^η Μαρτίου και η 7^η Σεπτεμβρίου έχουν, φυσικά, όπως όλες οι εθνικές εορτές, μια ιδιαίτερη σχέση με την ιστορία. Αναφέρονται και οι δύο σε ιστορικά γεγονότα, αλλά προσπαθούν να καταγράψουν μία και μοναδική πιθανότητα αυτών των πλούσιων, αντιφατικών και συγκρουσιακών ιστοριών. Μήπως η μνημόνευση είναι εξοστρακισμός; Σίγουρα ναι, στην περίπτωση της 7^{ης} Σεπτεμβρίου. Μάλλον, αλλά όχι μόνον, στην περίπτωση της 25^{ης} Μαρτίου.

Εντέλει, δεν είναι αντίφαση να διαπιστώνουμε στην γιορτή ταυτόχρονα την ένταξη μέσα στο χρόνο αλλά και την φυγή προς το εξω-χρο-νικό; Μετά βεβαιότητος, η γιορτή δεν ανέχεται την αλλαγή. Προσπαθεί να την εξουδετερώσει μέσα στο τυπικό. Προσπαθεί αδιάκοπα να επανορθώσει την απρόβλεπτη απροσδιοριστία της. Μήπως είναι μια τεράστια επιχείρηση επανόρθωσης της ιστορίας;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθήνα-Μόναχο 2000 = *Αθήνα-Μόναχο. Τέχνη και Πολιτισμός στη Νέα Ελλάδα* (εκδ. Μ.Ζ. Κασσιμάτη), (Αθήνα 2000).
- Bourdieu 1999 = P. Bourdieu, *Γλώσσα και Συμβολική Εξουσία* (Αθήνα 1999).
- Buchon 1843 = J.-A. Buchon, *La Grèce Continentale et la Morée* (Παρίσι 1843).
- Δερτιλής 2004 = Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους (1830-1920)* I (Αθήνα 2004).
- Εξερχζόγλου 2001 = Χ. Εξερχζόγλου, “Πολιτικές Τελετουργίες στην Νεώτερη Ελλάδα. Η Μετακομιδή των οστών του Γρηγορίου Ε΄ και η Πεντηκονταετηρίδα της Ελληνικής Επανάστασης”, *Μνήμων* 23 (2001), σσ. 153-182.
- Hobsbawm 2004 = E. Hobsbawm, “Μαζική παραγωγή παραδόσεων: Ευρώπη, 1870-1914”, εις *Η επινόηση της παράδοσης* (εκδ. E. Hobsbawm – T. Ranger), (Αθήνα 2004), σσ. 297-298.
- Κιμουρτζής – Μανδυλαρά 2011α = Π. Κιμουρτζής – Α. Μανδυλαρά, “Εορτές και Τελετές στο Ελληνικό Βασίλειο (1830-1862). Συμβολική Εξουσία, συγκρότηση κράτους, εκπαιδευτικοί θεσμοί”, εις *Για μια ποιητική του εκπαιδευτικού τοπίου. Δέκα χρόνια μετά...Χαριστήριο στον Ιωσήφ Σολομών* (Αθήνα 2011α).
- Κιμουρτζής – Μανδυλαρά 2011β = Π. Κιμουρτζής – Α. Μανδυλαρά, *Ο Καθρέπτης της Δύσεως: Λόγοι κατά τη Συγκρότηση του Νεοελληνικού Κράτους, 1833-62*, Επιστήμες Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κρήτης Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. 1 (2011β).
- Kimourtzis – Mandilara (υπό έκδοση) = P. Kimourtzis – A. Mandilara, “Fêtes commémoratives et symbolismes d’État, Grèce 1830-1860”, εις *Κράτος και Οικονομία στην Ελλάδα, 19^{ος}-20^{ος} αιώνας, τιμητικός τόμος για τον Ιστορικό Γ.Β. Δερτιλή* (υπό έκδοση).
- Κουλούρη 1995 = Χ. Κουλούρη, *Μύθοι και σύμβολα μιας εθνικής επετείου. Πανηγυρικός Λόγος στον επίσημο εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου* (Κομοτηνή 1995).
- Κουλούρη 2012 = Χ. Κουλούρη, “Γιορτάζοντας το Έθνος: Εθνικές Επέτειοι στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα” εις *Αθέατες όψεις της Ιστορίας. Κείμενα αφιερωμένα στον Γιάννη Γιανουλόπουλο* (Αθήνα 2012).

- Μαργαρίτης 1989 = Γ. Μαργαρίτης, “Πανεπιστήμιο και Ηρωικός Θάνατος (1897-1919). Ιδεολογία, Συμβολισμοί, Τελετουργίες”, εις *Πανεπιστήμιο: Ιδεολογία και Παιδεία, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου* (Αθήνα 1989), σσ. 277-288.
- Maurer 1976 = G.L. Maurer, *Ο ελληνικός λαός. Δημόσιο, ιδιωτικό και εκκλησιαστικό δίκαιο από την έναρξη του Αγώνα για την ανεξαρτησία ως την 3 Ιουλίου 1834* (Αθήνα 1976) [1^η έκδ. 1835].
- Ozouf 1988 = M. Ozouf, “Η γιορτή τον καιρό της Γαλλικής Επανάστασης”, εις *Το έργο της Ιστορίας* (εκδ. J. Le Goff – P. Nora), (μτφρ. Κλαίρη Μιτσοτάκη), (Αθήνα 1988), σσ. 243-268.
- Παπαγεωργίου 2005 = Στ. Παπαγεωργίου, *Από το Γένος στο Έθνος. Η θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους, 1821-1862* (Αθήνα 2005).
- Petrooulos 1985 = J. Petrooulos, *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843)*, (Αθήνα 1985).
- Ross 1972 = L. Ross, *Αναμνήσεις και ανταποκρίσεις από την Ελλάδα (1832-1833)*, (μτφρ. Α. Σπήλιος), (Αθήνα 1972) [1^η έκδ. 1863].
- Seidl 1984 = W. Seidl, *Βαυαροί στην Ελλάδα. Η γένεση του νεοελληνικού κράτους και το καθεστώς του Όθωνα* (μτφρ. Δ. Ηλιόπουλος), (Αθήνα 1984).
- Thiersch 1972 = F.W. Thiersch, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια. Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της* (Αθήνα 1972) [1^η έκδ. 1833].

PANAYOTIS KIMOURTZIS – ANNA MANDILARA

RÉSUMÉ

FÊTES COMMEMORATIVES EN GRÈCE, 1830-1860
GENÈSE DU SYMBOLISME D'ÉTAT

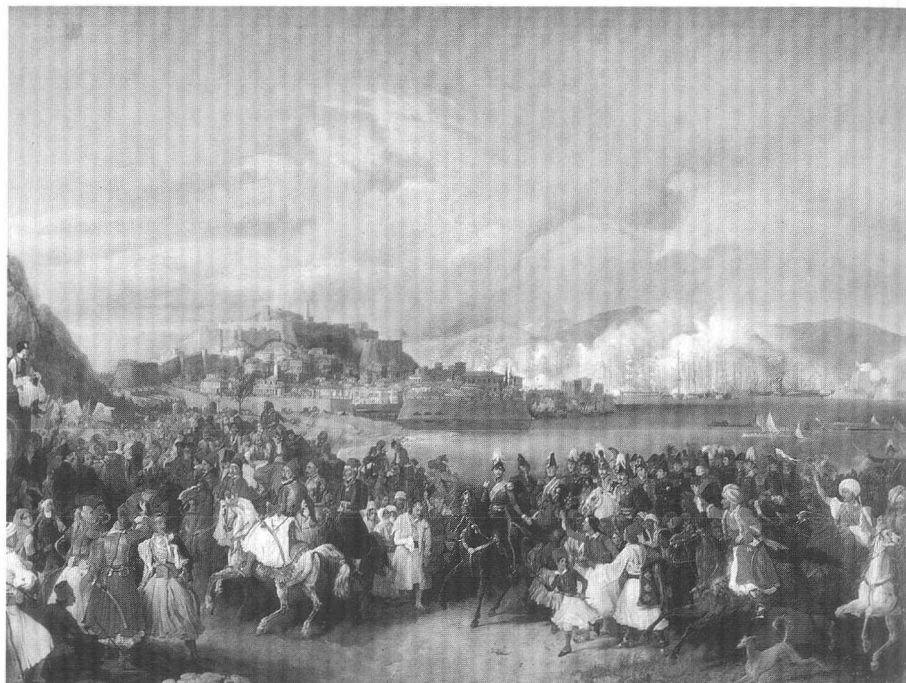
Le pouvoir symbolique des fêtes officielles qu'inaugura et qu'instaura la Monarchie absolue d'Othon était un pouvoir dépendant c'est-à-dire modifié et légitimé, une forme parmi les autres formes de pouvoir: politique, économique, social, culturel. Notre étude s'est orientée vers les fêtes considérées comme un ensemble, comme une résultante d'une volonté unique de la Monarchie de «décrire» à ses sujets, d'une manière festive, le protocole intangible, à savoir la hiérarchie, la réunion de la nation et de l'Eglise autour du trône royal. Cette volonté n'est bien sûr pas sortie tout armée de la tête des conseillers de la Régence et d'Othon lui-même, mais elle a évolué à travers le succès qu'avait le spectacle. C'est pourquoi chaque fête pouvait avoir une tonalité particulière. Cependant, il semble qu'elles tiraient toutes leur sens du besoin pressant qu'avaient les Grecs de se réunir autour du pouvoir du roi de Grèce choisi par les «Puissances».

Telle que l'état de la recherche se présente jusqu'à maintenant, en ce qui concerne le rituel des fêtes, les éléments constants l'emportent sur les renseignements isolés. Mais nous ne savons encore que peu de choses sur le besoin collectif de célébrations et de fêtes populaires. Comme l'observe Mona Ozouf, le sens voulu l'a emporté sur le sens du vécu dans l'historiographie des fêtes; en effet, les historiens prêtent un caractère tout-puissant aux desseins des organisateurs et aux commentaires par lesquels ils les soutiennent. Mais il est nécessaire de recourir aussi au fond d'élan spontané de la fête, quelque glacé qu'il nous soit rendu par la langue conventionnelle des rapports.

Les deux fêtes «nationales», le 25 mars et le 3 septembre ont bien sûr, comme toutes les fêtes nationales, un rapport particulier à l'histoire. Elles se rapportent toutes deux à des événements historiques, mais elles s'efforcent d'enregistrer une seule et unique image, une seule version de l'histoire, une

seule et unique «probabilité» parmi toutes les histoires possibles, contradictoires et conflictuelles. La commémoration consiste-t-elle à bannir l'histoire? Sûrement oui, dans le cas du 3 septembre, et sans doute aussi dans le cas du 25 mars, et pas uniquement.

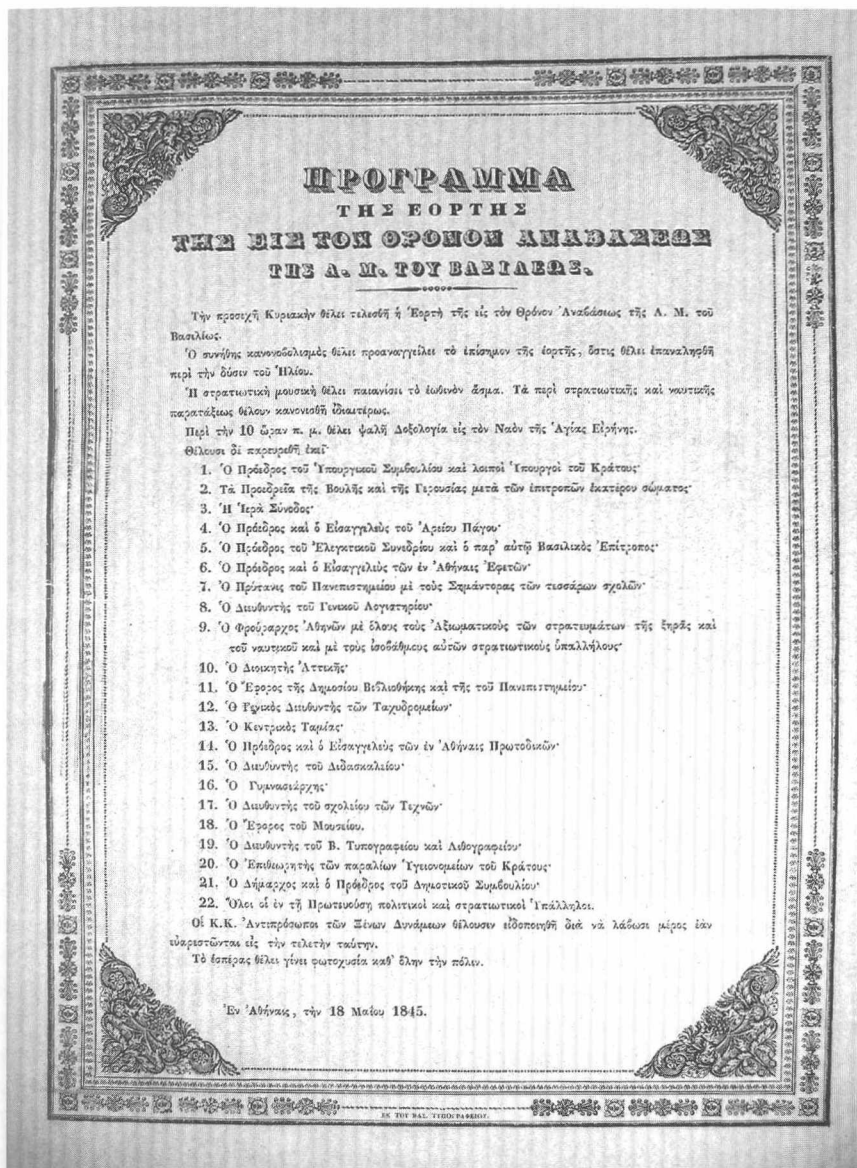
Finalement, ce n'est pas contradictoire de constater dans la fête à la fois l'insertion dans le temps et la fuite vers l'extratemporel. De façon certaine, la fête ne tolère pas le changement. Elle tente de le neutraliser à travers la formalisation; elle s'efforce sans cesse de remédier à son flou imprévisible. Consiste-t-elle donc en une immense entreprise de redressement de l'histoire ?

Η άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο

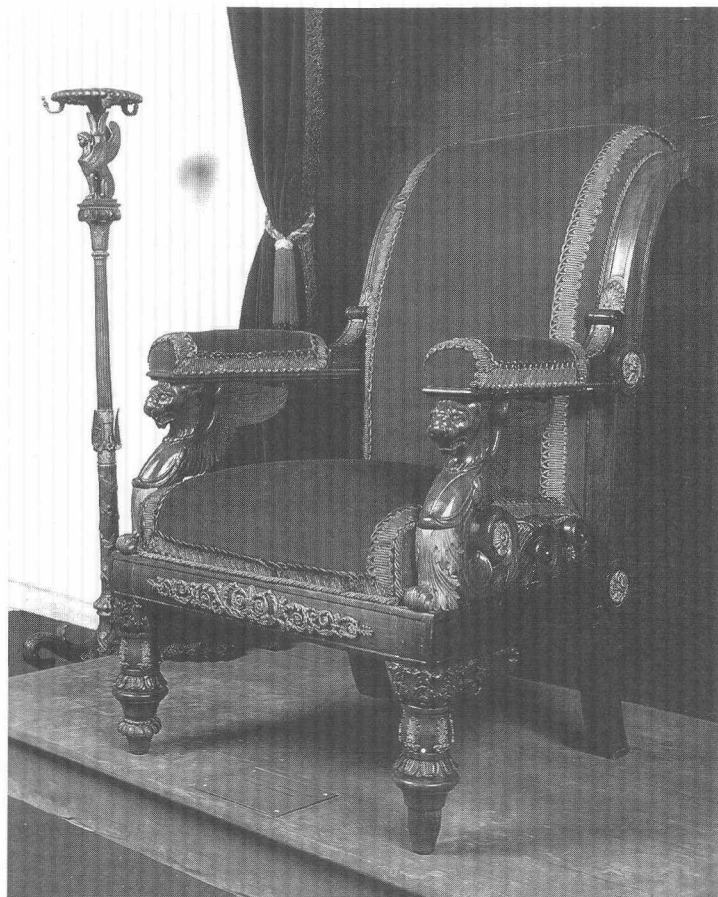
Η άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο στις 18/30 Ιανουαρίου, και η αποβίβασή του στις 25/6 Ιανουαρίου/Φεβρουαρίου, υπήρξε ένας από τους λαμπρότερους εορτασμούς της βασιλείας του. Η αποβίβαση του βασιλιά καθυστέρησε επί μία βδομάδα, ώστε να ετοιμαστεί ο στρατός καθώς και το πρόγραμμά με κάθε λεπτομέρεια.

Υδατογραφία, αγνώστου ζωγράφου της εποχής. Από: Wolf Seidl «Bayern in Griechenland». Ανατύπωση στο Μαρκεζίνης Σ., Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος 1828-1964, τόμ. Ι (Αθήνα 1966), σ.109.

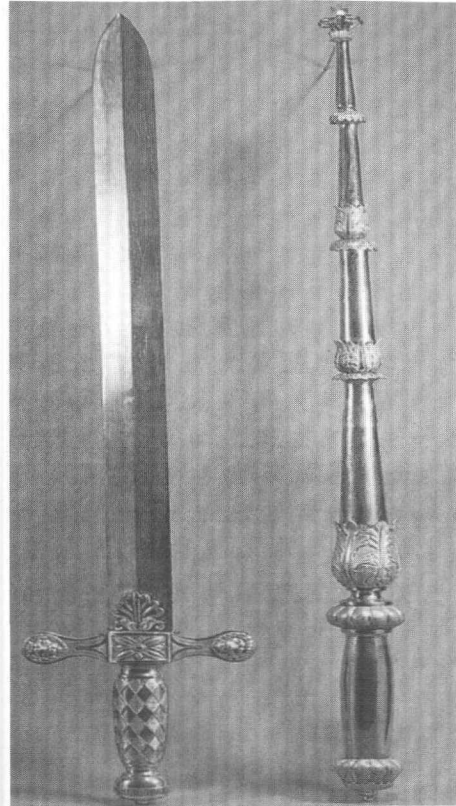
Πρόγραμμα Τελετῆς

Πρόγραμμα τῆς Εορτῆς τῆς εἰς τὸν Θρόνον Ἀναβάσεως τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως, 18 Μαΐου 1845, Μουσεῖο Μπενάκη: Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα (ΙΑ ΜΜ).

Ο θρόνος του βασιλιά Όθωνα

*Ρυθμού empire. Ξύλο acajou, μεταξωτό ύφασμα (στην αρχική του μορφή – σήμερα εκτίθεται με βελούδινο ύφασμα), μεταλλικά διακοσμητικά, τοποθετημένος σε διπλό βάθρο. Επιβλητικός για τα ελληνικά κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της εποχής (Δεμενέγη-Βιριράκη, Αικ., Παλαιά Ανάκτορα Αθηνών 1836-1986, Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, Αθήνα 1994, 50-51, 73-77). Λιτός, προσαρμοσμένος στις ελληνικές συνθήκες, εάν συγκριθεί με τους αντίστοιχους άλλων μοναρχών της εποχής. Απουσιάζουν τα βασιλικά σύμβολα (κορώννα, θυρεός-οικόσημα) και οι θρησκευτικές παραστάσεις, που συναντώνται σχεδόν απαρέγκλιτα στους θρόνους των Ευρωπαίων μοναρχών. Καλό μέτρο σύγκρισης οι θρόνοι των Δανών βασιλέων (βλ. Rosenborg. *The Royal Danish Collection* [Copenhagen 2007], 50-51).*

Σκήπτρο και Ξίφος, σύμβολα εξουσίας του βασιλιά Όθωνα

Ίδιου περίπου μήκους (89εκ. και 88εκ., αντιστοίχως), κατασκευασμένα από ορείχαλκο. «Ακολουθούν την απλή, χωρίς πολυτελείς λεπτομέρειες, κατασκευή των βασιλικών εμβλημάτων, που είχαν φιλοτεχνηθεί στο Παρίσι για την ενθρόνιση του Όθωνα» (Κασιμάτη, Μαριλένα Ζ. (επιμ.), Αθήνα - Μόναχο. Τέχνη και Πολιτισμός στη νέα Ελλάδα, Εθνική Πινακοθήκη. Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα 2000, 180-181, 525). Τα εμβλήματα εκείνα ήταν ήδη αρκετά απλούστερα από τα αντίστοιχα των άλλων ευρωπαϊκών οίκων (ενδεικτικώς: δεν ήταν διακοσμημένα με πολύτιμους λίθους). Τα σύμβολα που κρατούσε ο Όθωνας ήσαν ακόμη απλούστερα. Πιθανότατα κατά δική του επιθυμία, καθώς φαίνεται να ενδιαφερόταν να κατασκευάζει μεικτές εικόνες: επιβολής και απλότητας. Ενδεικτική είναι μία επιστολή του προς τον αρχιτέκτονα Friedrich von Gärtner, ενόψει της κατασκευής του βασιλικού ανακτόρου στην Αθήνα, στην οποία ζητά: «να αποφευχθεί η μεγαλοπρέπεια και να δοθεί προσοχή μόνο στο να συνδεθεί [...] η ευγενής ευπρέπεια με την επιδιωκόμενη απλότητα» (Seelig, Lorenz, «Τα βασιλικά εμβλήματα του Όθωνα», στο: Κασιμάτη, Μαριλένα Ζ. (επιμ.), Αθήνα - Μόναχο ... ό.π., 181).

Τήβεννος της στέψης του βασιλιά Όθωνα

Μόναχο, Εθνικό Μουσείο της Βαυαρίας, αρ. ευρ. T 5441-5445.

Η τήβεννος δε φορέθηκε ποτέ, καθώς η τελετή της στέψης δεν πραγματοποιήθηκε.